

АУДИТТИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТЫ 300
ФИНАНСЫЛЫК ОТЧЕТТУУЛУКТУН АУДИТИН
ПЛАНДАШТЫРУУ

(2009-жылдын 15-декабрынан же бул күндөн кийин башталган мезгилдер үчүн
финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет)

МАЗМУНУ

	Пункт
Киришүү	
Бул АЭСтин колдонуу чөйрөсү	1
Пландаштыруунун ролу жана мөөнөтү	2
Күчүнө кирүү күнү	3
Максаты	4
Талаптар	
Аудитордук топтун негизги мүчөлөрүн ишке тартуу	5
Тапшырма боюнча алдын ала иш-чаралар	6
Иш-аракеттерди пландаштыруу	7–11
Документация	12
Алгачкы аудитордук тапшырмалар боюнча кошумча пикирлер	13
Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар	
Пландаштыруунун ролу жана мөөнөтү	A1–A3
Аудитордук топтун негизги мүчөлөрүн ишке тартуу	A4
Тапшырма боюнча алдын ала иш-чаралар	A5–A7
Иш-аракеттерди пландаштыруу	A8–A17
Документация	A18–A21
Алгачкы аудитордук тапшырмалар боюнча кошумча пикирлер	A22
Тиркеме: Аудиттин жалпы стратегиясын түзүүдө эске алуучу нерселер	

Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) 300 “Финансылык отчеттуулуктун аудитин пландаштырууну” АЭС 200 “Көзкарандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү” менен бирге кароо керек.

Киришүү

Бул АЭСтин колдонуу чөйрөсү

1. Бул Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) финансылык отчеттуулуктун аудитин пландаштырууда аудитордун жоопкерчилигин карайт. Бул АЭС кайталанган аудитордук тапшырмаларга карата колдонулат. Алгачкы жолу аткарылып жаткан аудитордук тапшырмага байланыштуу кошумча эскертүүлөр өзүнчө берилди.

Пландаштыруунун ролу жана мөөнөтү

2. Аудитти пландаштыруу тапшырма боюнча аудиттин жалпы стратегиясын иштеп чыгууну жана аудиттин планын түзүүнү көздөйт. Финансылык отчеттуулуктун аудитинде туура пландаштыруу бир нече жол менен (А1-А3-пункттарды караныз) пайда алып келет:
 - аудиторго аудиттин маанилүү аспектилерине тийиштүү көңүл бурууга жардам берет;
 - мүмкүн болгон көйгөйлөрдү өз убагында аныктоого жана жоюуга аудиторго жардам берет;
 - аудитордук тапшырманын натыйжалуу аткарылышын камсыз кылуу үчүн аны туура уюштурууда жана башкарууда аудиторго жардам берет;
 - күтүлбөгөн тобокелдиктерди азайтуу үчүн тиешелүү көндүмдөрү жана квалификациясы бар аудитордук топтун мүчөлөрүн тандоого жана алардын арасында ишти бөлүштүрүүгө көмөк көрсөтөт;
 - аудитордук топтун мүчөлөрүн башкарууга жана көзөмөлдөөгө, алардын ишинин натыйжаларына талдоо жүргүзүүгө көмөктөшөт;
 - зарыл болгон учурда уюмда компоненттердин аудиторлорунун жана эксперттердин ишин координациялоого жардам берет.

Күчүнө кирүү күнү

3. Бул АЭС 2009-жылдын 15-декабрынан же бул күндөн кийин башталган мезгилдер үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет.

Максаты

4. Аудитордун максаты – аудитти натыйжалуу өткөрө тургандай кылып пландаштыруу.

Талаптар

Аудитордук топтун негизги мүчөлөрүн ишке тартуу

5. Тапшырманын жетекчиси жана аудитордук топтун башка негизги мүчөлөрү аудитти пландаштырууга, анын ичинде аудитордук топтун мүчөлөрүнүн ортосундагы талкууларды пландоого жана аларга катышууга тартылышы керек. (А4-пунктту караңыз)

Тапшырма боюнча алдын ала иш-чаралар

6. Учурдагы аудитордук тапшырманы аткаруунун башталышында аудитор төмөнкү иш-аракеттерди жасоого тийиш:
- (a) кардар менен мамилени улантууга жана ушул аудитордук тапшырмага карата, АЭС 220 талап кылган жол-жоболорду аткаруу;¹
 - (b) АЭС 220га ылайык, тиешелүү этикалык талаптарга, анын ичинде көз карандысыздыкка шайкештикти баалоо²; жана
 - (c) Аудитордук тапшырманын шарттарын түшүнүүнү АЭС 210 талаптарына ылайык аныктоо.³ (А5–А7-пункттарды караңыз)

Иш-аракеттерди пландаштыруу

7. Аудитор аудиттин көлөмүн, өткөрүү мөөнөттөрүн жана жалпы багытын чагылдырган, ошондой эле аудит планын иштеп чыгуу үчүн негиз болуп саналган аудиттин жалпы стратегиясын иштеп чыгууга тийиш.
8. Аудиттин жалпы стратегиясын түзүүдө аудитор төмөнкүлөрдү аткарууга милдеттүү:
- (a) иштин көлөмүн аныктай турган тапшырманын өзгөчөлүктөрүн аныктоо;
 - (b) аудиттин мөөнөтүн жана керектүү коммуникациялардын мүнөзүн пландаштыруу үчүн аудитордук тапшырманын отчеттук максаттарын аныктоо;
 - (c) аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсү боюнча, аудитордук топтун аракеттерин багыттоодо маанилүү болгон факторлорду талдоо;
 - (d) аудитордук тапшырма боюнча алдын ала иштин натыйжалуулугун изилдеп чыгуу, жана эгерде орундуу болсо, бул тапшырманы аткаруу үчүн ушул ишкананын таламдарында башка тапшырмаларды аткарууда тапшырманын жетекчиси тарабынан алынган тажрыйбанын пайдалуу экендигин аныктоо; жана

¹ АЭС 220 “*Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө сапатты контролдоо*”, 12–13-пункттар

² АЭС 220, 9–11-пункттар

³ АЭС 210 «*Аудитордук тапшырмалардын шарттарын макулдашуу*», 9–13-пункттар

- (е) Тапшырманы аткаруу үчүн зарыл болгон ресурстардын мүнөзүн, мөөнөтүн жана көлөмүн аныктоо. (А8–А11-пункттарды караңыз)
9. Аудитор төмөнкүлөрдү камтыган аудиттин планын иштеп чыгууга тийиш:
- (а) АЭС 315 (кайра каралган) боюнча аныкталгандай, пландаштырылган тобокелдиктерди баалоо жол-жоболорунун мүнөзү, мөөнөтү жана көлөмү;⁴
 - (б) АЭС 330га ылайык аныкталгандай бекитүү деңгээлинде андан ары пландаштырылган аудитордук жол-жоболордун мүнөзү, мөөнөттөрү жана көлөмү;⁵
 - (с) Аудитордук тапшырма АЭСке ылайык келиши үчүн аткарылышы керек болгон башка пландаштырылган аудитордук жол-жоболор (А12-А14-пункттарды караңыз).
10. Аудиттин жүрүшүндө аудитор зарылчылыкка жараша аудиттин жалпы стратегиясын жана аудиттин планын жаңыртууга жана өзгөртүүгө милдеттүү (А15-пунктту караңыз).
11. Аудитор аудитордук топтун мүчөлөрүн жетектөө, көзөмөлдөө жана алардын ишин текшерүү үчүн иштин мүнөзүн, мөөнөтүн жана көлөмүн пландаштырышы керек (А16–А17-пункттарды караңыз).

Документация

12. Аудитордук документацияга аудитор төмөнкүлөрдү камтууга тийиш:⁶
- (а) аудиттин жалпы стратегиясы;
 - (б) аудиттин планы; жана
 - (с) Аудиттик тапшырманын жүрүшүндө аудиттин жалпы стратегиясына же аудиттин планына киргизилген ар кандай олуттуу өзгөртүүлөр жана мындай өзгөртүүлөрдүн себептери (А18–А21-пункттарын караңыз).

Алгачкы аудитордук тапшырмалар боюнча кошумча пикирлер

13. Аудитор баштапкы аудитти баштоонун алдында төмөнкүдөй иш-чараларды жүргүзүүгө тийиш:

⁴ АЭС 315 (кайра каралган) «Ишкананы жана анын чөйрөсүн изилдөө аркылуу олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин аныктоо жана баалоо»

⁵ АЭС 330 «Бааланган тобокелдиктерге жооп иретиндеги аудитордук жол-жоболор»

⁶ АЭС 230 «Аудитордук документация», А8–11, жана А6-пункттар

- (a) Кардар менен болгон мамилени жана конкреттүү аудитордук тапшырманы кабыл алууга байланыштуу АЭС 220 талап кылган жол-жоболорду аткаруу;⁷ жана
- (b) Эгерде тиешелүү этикалык талаптарга ылайык аудитор алмашкан болсо, мурдагы аудитор менен баарлашуу (А22-пунктту караңыз).

Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар

Пландаштыруунун ролу жана мөөнөтү (2-пунктту караңыз)

- A1. Пландоо иш-чараларынын мүнөзү жана масштабы ишкананын көлөмүнө жана татаалдыгына, аудитордук топтун негизги мүчөлөрүнүн ишкана менен болгон мурунку тажрыйбасына жана аудитордук тапшырма учурунда келип чыккан жагдайлардын өзгөрүүсүнө жараша өзгөрөт.
- A2. Пландаштыруу – бул аудиттин өзүнчө этабы эмес, тескерисинче, мурдагы аудит аяктагандан көп өтпөй (же ага байланыштуу) башталып, учурдагы аудитордук тапшырма аяктаганга чейин улануучу жана кайталануучу процесс. Бирок пландаштыруу конкреттүү иш-чаралардын жана аудитордук жол-жоболордун мөөнөттөрүн карап чыгууну камтыйт, алар аудиттин кийинки жол-жоболору аткарылганга чейин аткарылууга тийиш. Мисалы, пландаштыруу аудитор олуттуу бурмалоолордун тобокелдиктерин аныктоого жана баалоого чейин төмөнкүдөй маселелерди кароо зарылдыгын камтыйт:
 - Тобокелдиктерди баалоо жол-жоболору катары колдонулган талдоо жол-жоболору.
 - Ишканада колдонулуучу мыйзамдык жана ченемдик укуктук база жөнүндө жалпы түшүнүккө ээ болуу жана ишкана бул негизге кандайча баш ийип жаткандыгы.
 - Маанилүүлүгүн аныктоо.
 - Эксперттерди ишке тартуу.
 - Тобокелдиктерди баалоонун башка жол-жоболорун аткаруу.
- A3. Аудитор аудитордук тапшырманы жүргүзүүнү жана башкарууну жеңилдетүү үчүн ишкананын жетекчилиги менен пландаштыруунун элементтерин талкуулоону чечиши мүмкүн (мисалы, ишкананын кызматкерлеринин иши менен пландаштырылган аудиттин кээ бир жол-

⁷ АЭС 220, 12–13-пункттар

жоболорун координациялоо). Мындай талкуулар көп эле болуп турса да, аудиттин жалпы стратегиясы жана аудиттин планы аудитордун жоопкерчилигинде кала берет. Аудиттин жалпы стратегиясына же аудиттин планына кирген маселелерди талкуулоодо аудиттин натыйжалуулугун төмөндөтпөө үчүн кам көрүү керек. Мисалы, деталдуу аудитордук жол-жоболордун мүнөзүн жана мөөнөтүн жетекчилик менен талкуулоо аудиттин натыйжалуулугуна коркунуч келтирип, аудитордук жол-жоболордун күтүлбөстүк эффекттин жоготуп коюшу мүмкүн.

Аудитордук топтун негизги мүчөлөрүн ишке тартуу (5-пункт)

- A4. Аудитти пландаштырууга тапшырманын жетекчисин жана аудитордук топтун башка негизги мүчөлөрүн ишке тартуу алардын тажрыйбасына жана түшүнүгүнө негизделет, ошону менен пландаштыруу процессинин натыйжалуулугун жана майнаптуулугун жогорулатат.⁸

Тапшырма боюнча алдын ала иш-чаралар (6-пункт)

- A5. Учурдагы аудитордук тапшырманын башталышында 6-пункттагы алдын ала иш-чараларды аткаруу аудитордун аудитордук тапшырманы пландоо жана аткаруу жөндөмүнө терс таасирин тийгизе турган окуяларды же жагдайларды аныктоого жана баалоого жардам берет.
- A6. Тапшырманы аткаруу боюнча бул алдын ала иш-аракеттерди аткаруу, аудиторго, мисалы, аудитордук тапшырманы пландаштырууга мүмкүндүк берет:
- аудитор зарыл болгон көз карандысыздыкты жана тапшырманы аткаруу жөндөмдүүлүгүн сактайт;
 - аудитордун тапшырманы аткарууну улантуу каалоосуна таасир эте турган жетекчиликтин ак ниеттүүлүгүнө байланыштуу көйгөйлөр жок;
 - Тапшырманын шарттары боюнча кардар менен түшүнбөстүк жок.
- A7. Аудитордун кардарлар менен иштөөнү улантууну жана ага тиешелүү этикалык талаптарды, анын ичинде көз карандысыздыкты кароосу аудитордук тапшырманын бүткүл жүрүшүндө, шарттардын пайда болушуна жана жагдайлардын өзгөрүшүнө жараша болот. Учурдагы аудитордук тапшырманын башталышында кардардын ишин улантуу жана тиешелүү этикалык талаптарга баа берүү (анын ичинде көз

⁸ АЭС 315 (кайра каралган), 10-пункт, финансылык отчеттуулуктун олуттуу бурмалоолоруна ишкананын ийкемдүүлүгүн аудитордук топтун талкуулоосу боюнча талаптарды белгилейт жана көрсөтмөлөрдү берет. АЭС 240 «Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдөгү ак ниетсиз аракеттерге карата аудитордун милдеттеринин» 16-пункту бул талкуунун жүрүшүндө ишкананын финансылык отчетторунун ак ниетсиз аракеттерден улам олуттуу бурмалоолорго дуушар болушуна басым жасоо боюнча көрсөтмөлөрдү берет.

карандысыздык) боюнча баштапкы жол-жоболорду аткаруу алардын учурдагы аудитордук тапшырма үчүн башка маанилүү иш-аракеттерди аткарууга чейин аяктагандыгын билдирет. Учурда уланып жаткан аудитордук тапшырмалар үчүн мындай баштапкы жол-жоболор көбүнчө мурунку аудит аяктагандан кийин (же ага байланыштуу) ишке ашырылат.

Иш-аракеттерди пландаштыруу

Аудиттин жалпы стратегиясы (7–8-пункттар)

А8. Аудиттин жалпы стратегиясын түзүү процесси аудиторго аудиттин тобокелдиктерин баалоонун жол-жоболорун аяктагандан кийин төмөнкүдөй маселелерди аныктоого жардам берет:

- аудиттин конкреттүү багыттары үчүн ресурстар, мисалы, жогорку тобокелдик аймактары үчүн тиешелүү тажрыйбасы бар команда мүчөлөрүн пайдалануу же татаал маселелер боюнча эксперттерди тартуу;
- аудиттин конкреттүү аймактарына бөлүштүрүлө турган ресурстардын көлөмү, мисалы, материалдык баалуулуктар жайгашкан жерлерде инвентаризациялоону байкоо үчүн дайындалган команда мүчөлөрүнүн саны, топтук аудиттер учурунда башка аудиторлордун иштерин карап чыгуунун көлөмү же тобокелдик жогору болгон аймактарда иштегендерге аудиттин бюджетин сааттык негизде бөлүштүрүү;
- бул ресурстарды качан колдонуу керек болот, аудиттин ортоңку бөлүгүндөбү же токтотуунун негизги күндөрүндөбү; жана
- мындай ресурстар кантип башкарылат, багытталат жана көзөмөлдөнөт, мисалы, команданын брифинги жана маалымат жыйындары өткөрүлө турган болгондобу, тапшырманын жетекчисинин жана менеджердин текшерүүлөрү (мисалы, иш үстүндө же сыртта) күтүлгөндөбү, жана сапатты көзөмөлдөө боюнча текшерүүлөрдү аяктоо керекпи.

А9. Тиркемеде аудиттин жалпы стратегиясын түзүүдөгү эске алуучу нерселердин мисалдары келтирилген.

А10. Аудиттин жалпы стратегиясы түзүлгөндөн кийин аудитордун ресурстарын натыйжалуу пайдалануу аркылуу аудиттин максаттарына жетүү зарылдыгын эске алуу менен аудиттин жалпы стратегиясында аныкталган ар кандай маселелерди чечүү үчүн аудиттин планы түзүлүшү мүмкүн. Аудиттин жалпы стратегиясын жана аудиттин деталдуу планын иштеп чыгуу сөзсүз түрдө эле өзүнчө же ырааттуу процесстер эмес, алар бири-бирине тыгыз байланышкан, анткени бириндеги өзгөртүүлөр экинчисинде кийинки өзгөртүүлөргө алып келиши мүмкүн.

Чакан ишканаларга мүнөздүү ой-пикирлер

A11. Чакан ишканаларды текшерүүдө, бүт аудитти өтө кичинекей аудитордук топ аткарышы мүмкүн. Көптөгөн чакан ишканалардын аудиттеринде тапшырманын жетекчиси (жеке практикалык адис гана болушу мүмкүн) аудитордук топтун бир мүчөсү менен (же аудитордук топтун мүчөлөрү жок эле) иштейт. Кичинекей команда болгондо, команда мүчөлөрүнүн ортосундагы координация жана байланыш жеңилдейт. Чакан ишкананын аудити үчүн аудиттин жалпы стратегиясы сөзсүз эле татаал болуп, көп убакытты талап кылбашы керек; ал ишкананын көлөмүнө, аудиттин татаалдыгына жана аудитордук топтун көлөмүнө жараша өзгөрөт. Мисалы, иш кагаздарын карап чыгууга негизделген, жаңы гана аяктаган аудитте аныкталган көйгөйлөрдү чагылдырган, аудиттен кийинки кыскача меморандум, учурдагы мезгилде жаңыланган, менчик ээси болгон жетекчи менен талкуулоого негизделип, 8-пункттагы маселелерди камтыса, ал учурдагы аудитордук тапшырма үчүн аудит стратегиясы болуп кызмат кылат.

Аудит планы (9-пункттуу караңыз)

A12. Аудиттин планы аудиттин жалпы стратегиясына караганда деталдуураак, анткени ал аудитордук топтун мүчөлөрү аткара турган аудитордук жол-жоболордун мүнөзүн, мөөнөтүн жана көлөмүн камтыйт. Бул аудитордук жол-жоболорду пландоо аудит учурунда, аудиттик тапшырмага ылайык аудит планы иштелип чыгуусунда ишке ашырылат. Мисалы, аудитордук тобокелдикти баалоо жол-жоболорун пландаштыруу аудит процессинин башында ишке ашат. Бирок, конкреттүү аудитордук жол-жоболордун мүнөзүн, мөөнөтүн жана көлөмүн пландаштыруу ошол тобокелдиктерди баалоо жол-жоболорунун натыйжаларынан көз каранды. Мындан тышкары, аудитор бардык калган аудитордук жол-жоболорду пландаштырганга чейин операциялардын кээ бир класстары, эсептердеги калдыктар жана ачып көрсөтүү боюнча кийинки аудитордук жол-жоболорду аткарууну башташы мүмкүн.

A13. Тобокелдиктерге баа берүүнүн пландаштырылган жол-жоболорун жана андан аркы аудитордук жол-жоболордун мүнөзүн, мөөнөттөрүн жана көлөмүн аныктоо, алар ачып көрсөтүүгө тиешелүү болгон маалыматтын кеңири спектрин да, ошол ачып көрсөтүүдө камтыла турган деталдардын деңгээлин да эске алуусу менен маанилүү. Мындан тышкары, кээ бир ачып көрсөтүүлөр негизги регистрден жана көмөкчү ведомосттордон тышкары жактан алынган маалыматты камтышы мүмкүн, алар ошондой эле бааланган тобокелдиктерге жана аларды чечүү үчүн аудитордук жол-жоболордун мүнөзүнө, мөөнөтүнө жана көлөмүнө таасир этиши мүмкүн.

A14. Аудиттин башталышында ачып көрсөтүүлөрдү кароо аудиторго операциялардын класстары, окуялар жана эсептердеги калдыктар

сыяктуу эле ачып көрсөтүүгө тийиштүү көңүл бурууга жана адекваттуу убакытты пландаштырууга жардам берет. Эрте карап чыгуу аудиторго төмөнкүлөрдүн аудитке тийгизген таасирин аныктоого жардам берет:

- ишкананын чөйрөсүндөгү, финансылык абалындагы же ишмердүүлүгүндөгү өзгөрүүлөрдүн натыйжасында талап кылынган олуттуу жаңы же кайра каралган ачып көрсөтүүлөр (мисалы, бизнести олуттуу бириктирүүнүн натыйжасында сегментти идентификациялоонун жана сегменттин маалыматын көрсөтүүнүн зарыл болгон өзгөрүүлөрү);
- финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясы колдонулуп жаткан концепциясындагы өзгөрүүлөрдөн келип чыккан олуттуу жаңы же кайра каралып чыккан ачып көрсөтүүлөр
- Конкреттүү ачып көрсөтүүгө байланыштуу аудитордук жол-жоболорго көрсөтүү үчүн аудитордун эксперттин тартуунун зарылдыгы (мисалы, пенсиялык же башка пенсиялык төлөмдөр боюнча милдеттенмелерге байланыштуу ачып көрсөтүүлөр); жана
- Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен талкуулоону каалашы мүмкүн болгон маселелерди ачып көрсөтүү.⁹

Аудиттин жүрүшүндө пландаштыруу чечимдерине өзгөртүүлөр (10-пункт)

A15. Күтүлбөгөн окуялардын, шарттардын өзгөрүшүнүн же аудитордук жол-жоболордун натыйжаларынан алынган аудитордук далилдердин натыйжасында аудитор аудиттин жалпы стратегиясын жана планын жана ошону менен бааланган тобокелдиктерди кайра карап чыгуунун негизинде андан аркы жол-жоболордун пландалган мүнөзүн, мөөнөтүн жана масштабын өзгөртүүгө муктаж болушу мүмкүн. Мындай нерсе, аудитор аудитордук жол-жоболорду пландаштырган учурда болгон маалыматтан олуттуу айырмаланган маалымат аудитордун назарына түшкөндө болушу мүмкүн. Мисалы, маани-маңызы боюнча текшерүү жол-жобосу аткаруу аркылуу алынган аудитордук далилдер контролдук тесттер аркылуу алынган аудитордук далилдерге карама-каршы келиши мүмкүн.

Багыттоо, көзөмөлдөө жана талдоо (11-пункт)

⁹ АЭС 260 (кайра каралган) «Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аркеттенүү», A13-пункту

A16. Аудитордук топтун мүчөлөрүн багыттоонун, көзөмөлдөөнүн мүнөзү, убактысы жана көлөмү жана алардын ишин талдап чыгуу көптөгөн факторлорго жараша өзгөрүп турат, анын ичинде:

- Ишкананын өлчөмү жана татаалдыгы.
- Аудиттин көлөмү.
- Олуттуу бурмалоолордун бааланган тобокелдиктери (мисалы, аудиттин тигил же бул чөйрөсү үчүн олуттуу бурмалоолордун бааланган тобокелдигинин көбөйүшү, адатта, аудитордук топтун мүчөлөрүнө жетекчиликтин жана көзөмөлдүн көлөмүн өз убагында тийиштүү түрдө көбөйтүлүшүн жана алардын ишин бир топ деталдуу талдоону талап кылат).
- Аудитордук иштерди аткарган команданын айрым мүчөлөрүнүн мүмкүнчүлүктөрү жана компетентүүлүгү.

АЭС 220 аудит ишин жетектөө, көзөмөлдөө жана талдоо боюнча кошумча көрсөтмөлөрдү берет.¹⁰

Чакан ишканаларга мүнөздүү ой-пикирлер

A17. Эгерде аудит толугу менен тапшырманын жетекчиси тарабынан жүргүзүлсө, аудитордук топтун мүчөлөрүн жетектөө, көзөмөлдөө жана алардын ишин талдоо жөнүндө суроолор жаралбайт. Мындай учурларда иштин бардык аспектилерин жеке өзү аткарган тапшырманын жетекчиси бардык маанилүү маселелерден кабардар болот. Бир эле адам бүткүл аудитти жүргүзгөндө, аудиттин жүрүшүндө кабыл алынган корутундулардын ылайыктуулугу жөнүндө объективдүү көз карашты калыптандыруу практикалык көйгөйлөрдү жаратышы мүмкүн. Эгерде өзгөчө татаал же адаттан тышкары маселелер келип чыкса жана аудитти жеке практикалык адис жүргүзсө, анда башка ылайыктуу тажрыйбалуу аудиторлор менен, же аудиторлордун кесиптик органы менен кеңешүү максатка ылайыктуу болушу мүмкүн.

Документация (12-пунктту караңыз)

A18. Аудиттин жалпы стратегиясынын документациясы аудитти туура пландаштыруу жана маанилүү маселелерди аудитордук топко жеткирүү үчүн зарыл деп эсептелген негизги чечимдердин жазуусу болуп саналат. Мисалы, аудитор аудиттин жалпы көлөмүнө, мөөнөттөрүнө жана өткөрүлүшүнө тиешелүү негизги чечимдерди камтыган Меморандумдун таризинде аудиттин жалпы стратегиясын кыскача баяндап бере алат.

¹⁰ АЭС 220, 15–17-пункттар

A19. Аудит планынын документациясы – бул бааланган тобокелдиктерге жооп катары бекитүү деңгээлинде тобокелдиктерди баалоо жол-жоболорунун жана андан аркы аудитордук жол-жоболордун пландаштырылган мүнөзүнүн, мөөнөтүнүн жана көлөмүнүн жазуусу. Ал ошондой эле аудитордук жол-жоболорду туура пландаштыруунун жазуусу катары кызмат кылат, алар аткарылганга чейин каралат жана бекитилет. Аудитор стандарттык аудит программаларын же аудитти аяктоо боюнча текшерүү тизмелерди колдоно алат, алар тапшырманын конкреттүү жагдайын эске алуу менен зарылдыгына жараша түзүлөт.

A20. Аудиттин жалпы стратегиясына жана аудиттин планына олуттуу өзгөртүүлөрдү киргизүү жана анын натыйжасында аудитордук жол-жоболордун пландаштырылган мүнөзүнө, мөөнөтүнө жана масштабына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө маалымат олуттуу өзгөртүүлөр эмне үчүн киргизилгенин жана аудиттин жалпы стратегиясы жана планы акыры аудит үчүн кабыл алынгандыгын түшүндүрөт. Ошондой эле аудит учурундагы олуттуу өзгөрүүлөргө тиешелүү жоопту чагылдырат.

Чакан ишканаларга мүнөздүү ой-пикирлер

A21. A11-пунктунда талкуулангандай, ылайыктуу, кыскача меморандум чакан ишкананын аудитинин документтештирилген стратегиясы катары кызмат кыла алат. Аудитордун планы үчүн, чакан ишканада болушу мүмкүн болгон бир аз тиешелүү контролдук иш-чаралардын болжолунда түзүлгөн стандарттуу аудит программалары же текшерүү баракчалары (A19-пунктту караңыз), алар аудитордун тобокелдиктерди баалоосун кошо алганда, аудитордук тапшырмага ылайыкташтырылган шартта колдонулушу мүмкүн.

Алгачкы аудитордук тапшырмалар боюнча кошумча пикирлер (13-пунктту караңыз)

A22. Аудит баштапкы же кайталануучу тапшырма болобу, аудитти пландаштыруунун максаты жана милдети бирдей болот. Бирок, баштапкы аудит үчүн аудитор пландаштыруу иш-чараларын кеңейтиши керек болушу мүмкүн, анткени аудитордун ишканада кайталануучу тапшырмаларды пландаштырууда эске алынган мурунку тажрыйбасы жок. Алгачкы аудитордук тапшырма үчүн аудитор аудиттин жалпы стратегиясын жана аудиттин планын түзүүдө эске ала турган кошумча маселелерге төмөнкүлөр кирет:

- Мыйзам же ченемдик укуктук актылар тарабынан тыюу салынбаса, мисалы, мурунку аудитордун иш кагаздарын карап чыгуу жөнүндө мурунку аудитор менен макулдашуу керек.
- Аудитор катары алгачкы тандоого байланыштуу жетекчилик менен талкууланчу ар кандай маанилүү маселелер (анын ичинде

бухгалтердик эсептин принциптерин же аудит жана отчеттуулук стандарттарын колдонуу), бул маселелерди корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын кароосуна жеткирүү жана бул маселелер аудиттин жалпы стратегиясына жана аудит планына кандай таасир этээри.

- Мезгилдин башталышына карата калдыктар (сальдо) боюнча жетиштүү аудитордук далилдерди алуу үчүн зарыл болгон аудитордук жол-жоболор.¹¹
- Алгачкы аудитордук тапшырмалар үчүн аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасы талап кылган башка жол-жоболор (мисалы, аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасы маанилүү аудитордук жол-жоболорду баштоодон мурун аудиттин жалпы стратегиясын карап чыгуу үчүн же чыгарылганга чейин отчетторду карап чыгуу үчүн башка өнөктөштүн же улук кызматкердин катышуусун талап кылышы мүмкүн).

¹¹ АЭС 510 «Алгачкы аудитордук тапшырмалар — баштапкы калдыктар (сальдо)»

Тиркеме

(7–8, А8–А11-пункттарды караныз)

Аудиттин жалпы стратегиясын түзүүдө эске алынуучу нерселер

Бул тиркемеде аудиттин жалпы стратегиясын түзүүдө эске ала турган маселелердин мисалдары келтирилген. Бул маселелердин көбү аудитордун деталдуу аудит планына да таасирин тийгизет. Берилген мисалдар көптөгөн тапшырмаларга тиешелүү болгон темалардын кеңири спектрин камтыйт. Төмөндө айтылган маселелердин айрымдары башка АЭС тарабынан талап кылынышы мүмкүн, бирок бардык маселелер эле ар бир аудитордук тапшырмага мүнөздүү эмес жана тизме толук эмес.

Аудитордук тапшырманын мүнөздөмөлөрү

- Аудиттен өтүүгө жаткан финансылык маалымат финансылык отчеттуулуктун концепциясынын негизинде даярдалган, анын ичинде финансылык отчеттуулуктун башка негиздери менен салыштыруу зарылчылыгы да бар.
- Өнөр жайлык жөнгө салуучу органдар тарабынан бекитилген отчеттор сыяктуу тармактык отчеттуулукка талаптар.
- Аудиттин күтүлгөн камтуусу, анын ичинде камтыла турган компоненттердин саны жана жайгашкан жери.
- Башкы ишкананын жана анын туунду ишканаларынын ортосундагы топтун консолидацияланышын аныктоочу контролдук мамилелердин мүнөзү.
- Туунду ишканаларды башка аудиторлор канчалык деңгээлде текшерет.
- Текшерилүүчү бизнес сегменттердин мүнөзү, анын ичинде атайын билимге болгон муктаждык.
- Отчеттуулукта колдонулган валюта, анын ичинде текшерилип жаткан финансылык маалымат үчүн валютаны которуунун ар кандай зарылчылыгы.
- Консолидациялоо максатында аудитке кошумча өз алдынча финансылык отчеттуулуктун милдеттүү аудитинин зарылдыгы.
- Ишканада ички аудиттин кызматы барбы, эгер бар болсо, анын ишин кайсы тармактарда жана канчалык деңгээлде колдонсо болот, же болбосо аудиттин максатында ички аудиторлордун түздөн-түз катышуусу мүмкүнбү.

- Ишкананын тейлөөчү уюмдарды пайдалануусу жана аудитор алар жүргүзгөн контролдун дизайны же иштеши жөнүндө далилдерди кантип ала алуусу.
- Мурунку аудиттерден алынган аудитордук далилдердин колдонулушу, мисалы, тобокелдикти баалоо жол-жоболоруна жана контролдук тесттерге байланыштуу аудитордук далилдер.
- Маалыматтык технологиялардын аудиттин жол-жоболоруна тийгизген таасири, анын ичинде маалыматтардын жеткиликтүүлүгү жана компьютердик аудиттин ыкмаларын колдонуунун күтүлүшү.
- Аудитордук иштин күтүлүп жаткан көлөмүн жана мөөнөттөрүн аралык финансылык маалыматка ар кандай серептөөлөр жана мындай кароодон алынган маалыматтын аудитке тийгизген таасирин координациялоо.
- Кардардын кызматкерлеринин жана маалыматтардын жеткиликтүүлүгү.

Отчеттуулуктун максаттары, аудитти өткөрүүнүн мөөнөттөрү жана билдирүүлөрдүн мүнөзү

- Аралык жана акыркы этаптардагы сыяктуу ишкананын отчеттук графиги.
- Аудит иштеринин мүнөзүн, мөөнөтүн жана көлөмүн талкуулоо үчүн жетекчилик жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен жолугушууларды уюштуруу.
- Жетекчилик жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен отчеттордун жана башка билдирүүлөрдүн, анын ичинде аудитордун корутундусун, жетекчиликке каттарды жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга билдирүүлөрдү жазуу жүзүндө жана оозеки түрдө күтүлгөн түрүн жана мөөнөттөрүн талкуулоо.
- Тапшырманын бүткүл алкагында аудитордук иштин жүрүшү тууралуу күтүлүп жаткан билдирүүлөр тууралуу маалыматтарды жетекчилик менен талкуулоо.
- Компоненттердин аудиторлору менен бериле турган отчеттордун күтүлгөн түрлөрү жана мөөнөттөрү боюнча маалымат алмашуу жана компоненттердин аудитине байланыштуу башка билдирүүлөр.
- Аудитордук топтун отурумдарынын мүнөзүн, өткөрүү мөөнөттөрүн жана аткарылган ишти текшерүү мөөнөтүн кошо алганда, аудитордук топтун мүчөлөрүнүн ортосундагы баарлашуунун күтүлгөн мүнөзү жана мөөнөтү.
- Аудиттин натыйжасында келип чыккан мыйзамдык же келишимдик отчеттуулук боюнча милдеттенмелерди кошкондо, үчүнчү жактар менен башка күтүлгөн баарлашуулардын болуусу.

Маанилүү факторлор, тапшырма боюнча алдын ала иш-аракеттер жана башка тапшырмалар боюнча алынган билимдер

- АЭС 320га ылайык маанилүүлүктүн аныктамасы¹ жана, эгер колдонулса:
 - Компоненттердин маанилүүлүгүн аныктоо жана аларды АЭС 600гө ылайык компоненттердин аудиторлоруна жеткирүү.²
 - Операциялардын олуттуу компоненттерин жана олуттуу класстарын, эсеп боюнча калдыктарды жана маалыматты ачып көрсөтүүлөрдү алдын ала аныктоо.
- Олуттуу бурмалоолордун тобокелдиги жогору болушу мүмкүн болгон аймактарды алдын ала аныктоо.
- Финансылык отчеттуулуктун жалпы деңгээлинде бааланган олуттуу бурмалоо тобокелдигинин башкарууга, көзөмөлгө жана карап чыгууга тийгизген таасири.
- Аудитордун аудитордук далилдерди чогултууда жана баалоодо сурамжылоочу көз карашты сактоо жана кесипкөй скептицизмди көрсөтүү зарылдыгын аудитордук топтун мүчөлөрүнө баса белгилөө ыкмасы.
- Аныкталган кемчиликтердин мүнөзүн жана аларды жоюу боюнча көрүлгөн чараларды ичине алган, ички контролдун оперативдүү натыйжалуулугун баалоону камтыган мурунку аудиттердин натыйжалары.
- Аудитке таасир этиши мүмкүн болгон маселелерди ишканага башка кызматтарды көрсөтүү үчүн жооптуу болгон аудитордук уюмдун кызматкерлери менен талкуулоо.
- Ички контролду тиешелүү документтештирүүнүн далилдерин камтыган, жетекчиликтин ишенимдүү ички контролду иштеп чыгууга, ишке ашырууга жана колдоо көрсөтүүгө берилгендигинин далили.
- Бухгалтердик эсептин стандарттарындагы өзгөртүүлөр сыяктуу, тиешелүү финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясындагы өзгөрүүлөр, алар олуттуу жаңы же кайра каралып чыккан ачып көрсөтүүлөрдү камтышы мүмкүн..
- Аудитор үчүн ички контролго таянуунун натыйжалуулугун аныктай турган операциялардын көлөмү.
- Бизнесин ийгиликтүү иштеши үчүн бүткүл ишканадагы ички контролдун маанилүүлүгү.
- Ичинде бухгалтердик негизги регистрден жана көмөкчү ведомосттордон тышкары жактан алынган маалыматтарды ачып көрсөтүүлөрдү камтыган, финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясы

¹ АЭС 320 «Аудитти пландаштыруудагы жана жүргүзүүдөгү маанилүүлүк»

² АЭС 600 «Топтун финансылык отчеттуулугунун (анын ичинде компоненттердин аудиторлорунун ишинин) аудитинин өзгөчөлүктөрү», 21–23 жана 40(с)-пункттар

талап кылган ачып көрсөтүүлөрдү аныктоо жана даярдоо үчүн жетекчилик тарабынан колдонулган процесс(тер)..

- Ишканага таасир этүүчү олуттуу бизнес өнүгүүлөр, анын ичинде маалымат технологиялары жана бизнес процесстериндеги өзгөрүүлөр, негизги жетекчиликтеги өзгөрүүлөр, жана сатып алуулар, биригүүлөр жана ээликтен ажыратуулар.
- Өнөр жайлык ченемдердеги өзгөртүүлөр жана отчеттуулуктун жаңы талаптары сыяктуу олуттуу тармактык өнүгүүлөр.
- Ишканага таасир этүүчү укуктук өзгөртүүлөр сыяктуу башка маанилүү, жөндүү окуялар.

Ресурстардын мүнөзү, убактысы жана көлөмү

- Аудитордук топту тандоо (анын ичинде зарыл болсо, тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жак) жана аудитордук ишти команда мүчөлөрүнүн арасында бөлүштүрүү, анын ичинде олуттуу бурмалоо тобокели жогору болушу мүмкүн болгон чөйрөлөргө топтун жетиштүү тажрыйбасы бар мүчөлөрүн дайындоо.
- Маанилүү бурмалоолордун тобокелдиктери жогору болушу мүмкүн болгон аймактарга бөлүү үчүн убакыттын тиешелүү көлөмүн эске алуу менен аудитордук топтун бюджетин түзүү.